

نقش کارشناسان ناظر مزارع در خود کفایی برنج - مزیت ها و آسیب ها

سید مصطفی میرتبار^۱، سید حسین حسینیان^۲

پیشگفتار:

همه ما تعلق به یک جامعه جهانی داشته و در اجتماع بین المللی در سرنوشت یکدیگر سهیم هستیم. بهره مندی از غذای کافی از حقوق اولیه بشر و از نظر روان شناسی اولین پله تعالی و عزت نفس هر انسان است. هر روز ۲۵۰ هزار دهان جدید باز شده و به جمعیت کره زمین اضافه می گردند. قریب به یک ششم آن ها در مناطق فقیر نشین زندگی می کنند و تنها مرگ آنها را از بدبختی می رهاند. طبق برآورد بانک جهانی ۸۴۰ میلیون نفر در جهان گرسنه هستند و ۲ میلیارد نفر دچار سوء تغذیه و ۱/۳ میلیارد نفر در فقر مطلق به سر می برند و درآمد آن ها کمتر از ۱ دلار در روز است (نعمت زاده، ۱۳۸۲).

شرایط امروز جهان از نظر تولید محصولات کشاورزی و تغذیه جمعیت انسانی از هر زمانی در گذشته پیچیده تر و بغرنج تر شده است. این شرایط پیچیده در جهان سوم به مراتب سخت تر و بحرانی تر شده است. از یک طرف به علت فقر حاکم بر جامعه و تولید ناخالص داخلی کم و بدتر از آن توزیع بسیار نامتوازن و غیر متعارف تولید سرانه پایین، قدرت مصرف حداقل ها را نیز از اقشار آسیب پذیر جامعه سلب نموده است. به این موضوع بایستی سیاست های ضد و نقیض اقتصادی کشور هایی نظیر ایران را نیز اضافه نمود. در این شرایط دشوار اهمیت تحقیقات و مهم تر از آن کاربردی نمودن یافته های تحقیقاتی در تولید بسیار حائز اهمیت می باشد (ملکوئی، ۱۳۸۳).

نگاهی به آمار جمعیت جهان نشان می دهد که جمعیت کره زمین در سال ۱۶۵۰ حدود ۵۵۰ میلیون نفر و در سال ۱۸۵۰ یعنی بعد از ۲۰۰ سال به ۱/۲ میلیارد نفر و در سال ۱۹۵۰ یعنی فقط در یک دوره ۱۰۰ ساله به ۲/۵ میلیارد نفر یعنی بیش از ۲ برابر و در نیمه دهه ۱۹۸۰ به حدود ۵ میلیارد نفر و در پایان قرن ۲۰۰۰ به بیش از ۶ میلیارد نفر رسید. یعنی در هر ثانیه ۲/۵ نفر و در هر ساعت ۹ هزار نفر به جمعیت جهان اضافه شد و پیش بینی می شود که در سال ۲۰۲۵ به ۷/۸ میلیارد نفر و در سال

^۱ - کارشناس ناظر مزارع برنج شهرستان بابل @Gm 2679 Mestafa
^۲ - رئیس اداره زراعت و باغبانی مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان بابل

۲۰۵۰ به ۸/۹ میلیارد نفر برسد (زاهدی، ۱۳۷۵). این جمعیت رو به رشد بیش از هر چیز به غذا نیاز دارد. سه محصول عمده تولید غذا در جهان که بیش از ۵۰ درصد انرژی دنیا را تامین می کنند گندم، برنج و ذرت هستند که برنج بعد از گندم دومین محصول مهم زراعی دنیاست که نقش به سزایی در تامین غذای مردم جهان دارد و به همین دلیل در بین غلات بعد از گندم در سطح بسیار وسیعی از زمین های زراعی برخی از کشور های جهان، خصوصاً کشور های جنوب غرب آسیا کشت می شوند (رادفر، ۱۳۸۳).

لذا توسعه و پیشرفت در تولید برنج می تواند به عنوان یکی از مهم ترین شاخص های امنیت غذایی در سطح جهان باشد. به خاطر همین اهمیت فوق العاده برنج بود که مجمع عمومی سازمان ملل به درخواست کشورهای مهم تولید کننده برنج، پاسخ داده و سال ۲۰۰۲ را سال جهانی برنج نامید. این اولین بار بود که سازمان ملل، سال جهانی را به نام یکی از محصولات کشاورزی نهاد.

در حال حاضر برنامه های مختلفی در کشورهای برنج خیز در جهت افزایش راندمان تولید و استفاده از آخرین روش های به زراعی و به نژادی در حال انجام است که کشور ما نیز از این قانده مستثنی نمی باشد. هدف نهایی همه این برنامه ها حرکت به سمت تولید پایدار برنج است.

در کشاورزی پایدار و مبتنی بر دانایی، دوام و دانایی دو مولفه مهم می باشد و تحقیقاً در فرآیند توسعه بخش کشاورزی، از اهداف اساسی به شمار می رود. در واقع کشاورزی پایدار، حاصل و نتیجه کشاورزی مبتنی بر دانایی است که به بهره وری مطلوب در تولید می انجامد که در این امر تکیه اساسی بر منابع انسانی می باشد. چرا که تحقق یک برنامه و یا تدوین و تولید یک برنامه بر پایه اندیشه و تفکر انسان ها استوار می باشد لذا اهمیت تدوین، تنظیم و مدیریت یک برنامه کمتر از اجرای آن نیست. زیرا اگر برنامه جامع نباشد و درست تنظیم نگردد و اصول و ارزش های آن مراعات نگردد، حتی اگر مجریان خوب و کارآمدی داشته باشیم نخواهیم توانست به اهداف کامل آن برسیم. بدیهی است که آن سوی قضیه هم صادق است یعنی یک برنامه خوب، مجریان خوبی را نیز می طلبد (جلالی، ۱۳۸۴). نظر به این که تامین نیروی انسانی متخصص و مدیر، اساسی ترین عامل در فرآیند توسعه می باشد و بخش کشاورزی در حال حاضر با مشکل کمبود نیروی متخصص مواجه است و ضمن این که سیستم دولتی نیز نمی تواند کلیه نیروهای مورد نیاز خود را جهت کنترل مزارع و اعمال اصول فنی کار به استخدام خود درآورد و از

نشان ملی برنج ۲۰۰۲

طرفی وضعیت بهره برداران کشاورزی هم از نظر میزان سواد و هم از نظر دانش تجربی به گونه ای نیست که بتواند از پتانسیل های بالقوه موجود در بخش کشاورزی حداکثر استفاده را ببرند لذا یکی از راه های رفع این نقیصه استفاده از کارشناسان و فارغ التحصیلان جوان مراکز آموزش عالی کشاورزی است که می توانند در قالب مهندسين ناظر در جهت افزایش راندمان تولید و ارتقای بهره وری و توسعه بخش کشاورزی نقش موثری را ایفا نمایند.

طرح مهندسين ناظر مزارع نیز یکی از راه های مهم و حلقه مفقوده در به کار گیری نیروی عظیم انسانی در توسعه پایدار کشاورزی می باشد و گامی در جهت تحقق شعار کاهش وظایف تصدی گری دولت در بخش کشاورزی است که طرح نظارت بر مزارع برنج که برای اولین بار در سطح کشور انجام گردید نیز یکی از مهم ترین آن هاست.

این طرح در ادامه سیاست های نوین مدیریت کشاورزی کشور در بکارگیری کارشناسان در مزارع بوده و قبل از آن نیز طرح های مشابه ای نظیر نظارت بر گندم، دانه های روغنی، ذرت، چغندر قند و باغات نیز با موفقیت نسبی و نتایج امیدوار کننده به انجام رسیده بود و در ادامه کار طرح نظارت بر شالیزارها نیز که به نظر ما از لحاظ اهمیت و مسئولیت کارشناسی، از طرح های قبلی نیز حساس تر و دقیق تر است اجرا گردید. این طرح های استراتژیک، فصل جدیدی را در مدیریت کشاورزی کشور باز نمود چرا که تا کنون دانش آموختگان بخش کشاورزی به صورت نظام یافته در یک فعالیت گسترده نیمه دولتی یا غیر دولتی شرکت نکرده بودند و از آن مهم تر این که حوزه عمل و فعالیت در این طرح کاملاً میدانی و عملیاتی بود و این نقطه قوت بزرگ و گمشده در راه ترویج و توسعه شیوه های علمی در کشاورزی ایران بود. مساله ای که در کشور های صنعتی، سال ها قبل به آن عمل نموده بودند و اعتقاد داریم این طرح در سایر حوزه ها، نظیر محیط زیست، منابع طبیعی، و دام نیز باید گسترش و تسری یابد. طرح نظارت بر مزارع دارای پیامد های مثبت فراوانی است و ما در این مقاله سعی نمودیم ضمن بررسی همه جانبه، نقاط قوت و ضعف آن را شناسایی کرده تا بتوانیم در سال های آینده با برنامه ریزی و مدیریت بهتری کار را

ادامه دهیم.

معرفی طرح:

طرح مهندسیین ناظر مزارع برنج برای اولین بار در سطح کشور و به صورت آزمایشی توسط سازمان های جهاد کشاورزی تابعه، با مدیریت اجرایی دفتر برنج و همکاری سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی به عنوان تنها سازمان تشکیلاتی فارغ التحصیلان کشاورزی در استان های برنج خیز کشور در سال زراعی ۸۵-۱۳۸۴ انجام گردید. که در سال نخست نزدیک به ۲۴۵۰۰ هکتار از شالیزارهای کشور تحت پوشش نظارتی قرار گرفت که استان های مازندران و گیلان به میزان ۷۷۷۰ هکتار، بیشترین سهم را در این بین به خود اختصاص دادند (جدول-۱). برای استان مازندران تعداد ۱۱۱ نفر پرس از طی آزمونها و تخصصی و عمومی از بین واجدان شرایط انتخاب گردیدند که همگی از فارغ التحصیلان رشته های مختلف مهندسی کشاورزی شامل: زراعت و اصلاح نباتات، گیاه پزشکی، خاک شناسی، آبیاری، ماشین آلات کشاورزی و تولیدات گیاهی بوده اند. نکته مثبت در گزینش نیروها، اولویت دادن به

جدول ۱- سطوح تحت نظارت کارشناسان برنج به تفکیک استان		
ردیف	نام استان	سطح تحت پوشش (به هکتار)
۱	مازندران	۷۷۷۰
۲	گیلان	۷۷۷۰
۳	فارس	۲۱۰۰
۴	خوزستان	۲۱۰۰
۵	اصفهان	۷۰۰
۶	گلستان	۲۱۰۰
۷	لرستان	۲۱۰
۸	قزوین	۱۴۰
۹	کیکیلویه و بویر احمد	۲۸۰
۱۰	زنجان	۱۴۰
۱۱	چهار محال بختیاری	۲۱۰
۱۲	ایلام	۱۴۰
۱۳	سیستان و بلوچستان	۱۴۰
۱۴	خراسان رضوی	۱۴۰
۱۵	آذربایجان شرقی	۱۴۰
۱۶	اردبیل	۱۴۰
۱۷	خراسان شمالی	۱۴۰
۱۸	کرمانشاه	۱۴۰
جمع		۲۴۵۰۰

کارشناسان بومی در طرح و آشنا بودن به فرهنگ منطقه بوده است.

در حال حاضر دوره فعالیت ناظرین، یک فصل کامل زراعی تعیین گردیده است در استان مازندران برای هر کارشناس به طور متوسط ۷۰ هکتار شالیزار جهت نظارت فنی و اجرایی از مراحل نخست تا انتهای دوره در نظر گرفته شده که به طور کلی ۷۷۷۰ هکتار خواهد شد. اهدافی که در این طرح از سوی مجریان آن اعلان گردیده عبارتند از: اعمال مدیریت اصولی و کامل بر مزارع برنج به منظور فراهم آوردن بستر تولید مناسب از طریق بالابردن بازدهی و بهبود کیفیت محصول، ارتقای بهره وری در حد مطلوب از منابع (کاهش هزینه ها و ضایعات)، مکانیزه نمودن مراحل کاشت داشت و برداشت و نهایتاً توسعه بخش کشاورزی با استفاده از دانش مهندس یا مهندسين مزارع برنج از طریق حضور مستمر آنان در مزارع. همچنین برای مهندسين ناظر تعهداتی مشخص گردیده که برخی از آن ها عبارتند از: برنامه ریزی برای اجرای مطلوب موضوع قرارداد، اجرا و پیگیری مستمر دستورالعمل های فنی و اجرایی، شرکت در دوره های آموزشی، تهیه و ارائه گزارش مستمر، و تکمیل پرسشنامه های خواسته شده در طول اجرای طرح.

مزیت های طرح:

این طرح دارای نقاط قوت و پیامد های مطلوب بسیاری است که به اهم آن ها اشاره می گردد.

۱- تربیت نیروهای متخصص:

یکی از بزرگترین و شاید مهم ترین مزیت این طرح، تربیت کارشناسان تخصصی و کارآموده می باشد. یکی از مشکلات و کمبود های جدی در بخش کشاورزی عدم حضور کارشناسان خبره و کاملاً تخصصی در مورد زراعت غالب هر منطقه (مثلاً برنج در استان مازندران) می باشد. فارغ التحصیلان دانشگاهی به دلیل عدم آموزش و تجربه عملی مناسب در دانشگاه ها، و نداشتن اعتماد به نفس که یکی از مهم ترین فاکتورهای موفقیت یک کارشناس می باشد، زمانی که جذب سازمان های دولتی شده و یا خود به کاری خصوصی مشغول می شوند کار آیی مناسب و خوبی را نمی توانند از خود نشان دهند. لذا اعتقاد ما بر این است که به جای جذب نیروهایی این چنینی، کارشناسان را از روش هایی نظیر این طرح آموزش علمی و عملی دهند کاری که می بایست از خیلی قبل اتفاق می افتاد که هر منطقه از کشور بر اساس نوع

محصول زراعی غالب آن منطقه نیروهای متخصص و کاملاً عملیاتی را برای این کار تربیت نماید. این طرح فرصتی را فراهم نموده تا این افراد، تجربه های ارزشمند حضور در شالیزارها را با کلاس های مستمر آموزشی تلفیق نموده و طی چند سال تبدیل به کارشناسان خیره و تخصصی در زمینه یک زراعت خاص شوند. لذا دوره های آموزشی کاربردی کوتاه مدت در دستور کار قرار گرفت.

بررسی اثرات اجرای طرح بر اعتماد به نفس حرفه ای و مهارت فنی و اجرایی حاکی است که پروژه مدیریت و نظارت اصولی مزارع برنج زمینه و فرصت مناسبی را برای مهندسين ناظر از نظر شاخص های مذکور فراهم نموده است. تجربه توأم با علم این کارشناسان سبب می شود که در بخش خصوصی نیز خدمات مشاوره ای فنی و مهندسی به اشخاص حقیقی و حقوقی ارائه کنند. همچنین در صورت علاقمندی به حضور در بخش دولتی نیز به عنوان کارشناسان خیره در مراکز خدمات کشاورزی مشغول می شوند به طوری که هر مرکز خدماتی از حضور یک یا چند نفر از این کارشناسان اختصاصی برنج بهره مند می گردد. و کمبودی که شدیداً در این مراکز دیده می شود رفع می گردد.

۲- دوام و پایداری طرح:

با مروری به طرح های انجام گرفته در گذشته در می یابیم که قریب به اتفاق کارشناسانی که هر ساله برای طرح های مختلف کشاورزی جذب سازمان می شدند در طی سال های بعد به دلیل عدم وجود تضمین جهت ادامه کار و موقتی بودن قرارداد و ملزم شدن به انجام مجدد آزمون های ورودی و همچنین یافتی موقعیت شغلی مناسب تر و مطمئن تر تغییر عنوان داده و از آن طرح ها خارج گردیده در بخش های دیگری مشغول فعالیت می شدند. نکته مثبت بزرگی که در این طرح وجود دارد پایداری شغلی کارشناسان می باشد که بعد از چند سال تبدیل به کارشناسانی بسیار مجرب و کاردان در زمینه تخصصی برنج گردند.

۳- حضور در مزرعه کشاورز:

مزیت بزرگ این طرح این است که ارائه خدمات مدیریت فنی و علمی در دفتر و محل کار نیست بلکه در مزرعه می باشد. جوان بودن مهندسين ناظر و داشتن نشاط و تلاش در کنار این فرصت را به وجود

می آورد تا به جای اینکه مشکلات و آسیب های مزرعه به صورت شفاهی و یا با نمونه برداری به اداره مربوطه منتقل شود خود کارشناس با حضور مستقیم و بی واسطه در زمین زراعی از نزدیک مشکلات احتمالی به وجود آمده را شناسایی کند. این موضوع هم سبب افزایش دقت و کاهش خطا در تصمیم گیری های زراعی و مدیریتی شده و هم ذهنیت مثبتی را نزد کشاورزان ایجاد می کند. در طرح اخیر بسیاری از کشاورزان بر این نکته تاکید داشتند که اولین بار است که در طول سال ها کار کشاورزی کارشناسان حضور بی واسطه و مستمری در حتی داخل مزارع داشته اند.

۳- انتقال دستاورد ها به کشاورزان:

همان طور که می دانیم مراکز تحقیقاتی کشاورزی زیادی در کشور وجود دارند که هر ساله به یافته های بسیار ارزشمندی در زمینه به زراعی و به نژادی در محصولات کشاورزی از جمله برنج دست می یابند. ولی متأسفانه به دلیل نبود ارتباط و اعتماد درست و کافی، این دست آوردها به مزرعه منتقل نمی گردند. کارشناسان ناظر می توانند پل ارتباطی بین بخش تحقیقات و مزارع باشند. آمار ها نشان می دهد در صورت رعایت دقیق روش های علمی و استفاده از ماشین آلات پیشرفته از سوی کشاورزان، بهره وری و میزان تولید به نحو چشمگیری افزایش خواهد یافت. به عنوان مثال اگر به آمارهای تولید کشاورزان پیشرو و نمونه که ارتباط نزدیکی با مراکز تحقیقاتی و خدماتی دارند نگاهی بیندازیم خواهیم دید که میزان و راندمان تولید در آن ها به دو برابر و حتی گاهی به سه برابر متوسط عملکرد در همان منطقه می رسد این چیزی نیست جز تلاش و پشتکار آن ها و وارد کردن دست آوردهای صنعتی، علمی و تحقیقاتی به مزرعه و استفاده صحیح از آن دست آوردها. بدیهی است که در صورت گسترش و همگانی نمودن این آگاهی ها به راحتی می توانیم با همین میزان سطح زیر کشت، به خود کفایی کامل در تولید برنج رسیده و ضمن جلوگیری از واردات، بتوانیم صادرکننده آن باشیم.

۴- ایجاد ارتباط بین کارشناسان و کشاورزان:

حضور مستمر و توأم با همیاری در روستا و بازدید مستمر از شالیزارها و دادن دستورالعمل های فنی که منتج به نتایج خوب برای کشاورز گردد، سبب ایجاد اعتماد و اعتقاد قوی کشاورزان به کارشناسان

کنترل بیماری های قارچی برنج و همچنین کود های بیولوژیک به کشاورزان معرفی شده و استفاده گردید و همچنین این کارشناسان توانسته اند به موفقیت هایی در زمینه ترویج شیوه های بهتر در می گردد. مساله ای که متأسفانه در حال حاضر وجود ندارد و علت ناقص اجرا شدن و گاهی شکست کامل برخی از طرح های بزرگ ترویجی، همین عدم اعتماد به مدیریت های سنتی خدماتی می باشد. کارشناسان می توانند در بازیابی این اعتماد نقش اساسی داشته باشند.

۵- انتقال سریع و بی واسطه یافته های تحقیقاتی:

با حضور کارشناسان ناظر می توان با حذف بوروکراسی اداری و با مشارکت علاقه مندان کشاورزان، دستورالعمل های اداری و یافته های تحقیقاتی به ویژه تحقیقات کاربردی را در عرصه به زراعی و به نژادی به کشاورزان منتقل نمود. مسایلی نظیر معرفی و توسعه ارقام اصلاح شده، استفاده از کود های ترکیبی جدید، استفاده از نهاده های بیولوژیک و بی ضرر و توسعه کشاورزی ارگانیک و سایر موارد. برای مثال در طرح اخیر در استان مازندران با کمک کارشناسان ناظر، قارچ کش های آنتاگونیست بیولوژیک برای کنترل بیماری های قارچی برنج و همچنین کود های بیولوژیک به کشاورزان معرفی شده و استفاده گردید و همچنین این کارشناسان توانسته اند به موفقیت هایی در زمینه ترویج شیوه های بهتر در مدیریت کاشت، آبیاری، تغذیه، مبارزه و کنترل دوره بحرانی آفات، بیماری ها و علف های هرز دست یابند. این طرح ها با مشارکت کشاورزان پیشرو در هر منطقه انجام گردیده و نتایج آن ها با شاهد همان محصول مقایسه شده تا خود بهره برداران از نزدیک آنها را تجربه و باور نمایند.

۶- افزایش تولید:

علاوه بر افزایش تولیدی که در نتیجه بهره وری، به نژادی و به زراعی نصیب کشاورز می گردد می توان با توسعه کشت دوم محصولات در فصل غیر زراعت اصلی علاوه بر افزایش تولید و درآمد کشاورزان شرایط بهتری برای زمین زراعی در سال آینده فراهم نمود. در طرح اخیر نیز کارشناسان ناظر شیوه های جدید پرورش راتون و یا کشت محصولات دیگر را در مناطق تحت نظارت خود آموزش داده که حتی اگر تعداد کمی از کشاورزان در عمل موفق به انجام آن گردند، زمینه بسیار خوبی را برای توسعه آن در سال های آینده فراهم خواهد نمود.

۷- ایجاد صنایع جانبی و حذف واسطه ها:

با حضور و کمک کارشناسان می توان نسبت به ایجاد و گسترش صنایع بسته بندی و فروش محصولات کشاورزی اقدام نمود. این افراد همچنین می توانند در خرید تضمینی محصولات توسط دولت به کار گرفته شوند زیرا علاوه بر تخصص و تجربه، بیش از هر کس دیگری مورد اعتماد کشاورزان می باشند.

۸- احقاق حقوق بهره برداران:

متأسفانه سطح سواد اکثر کشاورزان در کشور بسیار پایین می باشد. به همین دلیل نسبت به حقوق اجتماعی و کاری خود کم اطلاع می باشند. همین کم آگاهی زمینه سوء استفاده ها و حق کشی های زیادی از آن ها گردیده است. نمونه ای از این موارد را در تخصیص غیر متعارف نهاده ها و خرید تضمینی محصولات کشاورزی و اعمال درصد های ناعادلانه افت و یا شکستگی شاهد بودیم. در واقع کارشناس به خاطر تعهدی که به کشاورز دارد می تواند نقش یک وکیل را ایفا نموده و مانع از تضییع حقوق مسلم آنها می گردد. حضور نیروهای تحصیلکرده به عنوان نماینده کشاورزان می تواند قدرت چانه زنی و احقاق حق آنها را بالا ببرد. در سال های گذشته نیز شاهد بودیم روستاهایی که از حضور نیروهای باتجربه و تحصیلکرده بهره می بردند توانسته بودند در بهبود خدمات دولتی و برخورداری های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از روستاهای دیگر پیشی بگیرند.

۹- استفاده صحیح و به موقع از نهاده ها :

با حضور کارشناسان می توان از مصرف بی رویه و غیر ضروری نهاده ها جلوگیری به عمل آورد تا علاوه بر نظارت بر نحوه مصرف صحیح و به موقع آن ها، در هزینه ها صرفه جویی و از آسیب به محیط زیست نیز جلوگیری کرد. با نظارت کارشناسان می توان نیاز واقعی هر منطقه را بر اساس سطح زیر کشت و نوع رقم زراعی مشخص نموده و بدین ترتیب سیستم توزیع نهاده ها نیز وضعیت بسیار مطلوبتر و عادلانه تری به خود می گیرد.

آسیب شناسی طرح نظارت بر مزارع برنج:

یقیناً این طرح علاوه بر دست آورد های ذکر شده دارای نقایص و نقاط مبهم زیادی است. در روند فعالیت ها، مهندسین ناظر با مشکلات و بی مهری هایی نیز از جانب برخی مواجه شدند، که با اغماض و بردباری با تکیه بر حس وظیفه شناسی از آن ها گذشته و خدمات بسیار مطلوبی را در طی دوره از خود به نمایش گذاردند. به نظر می رسد که طرح ناظری برنج در مقایسه با طرح های مشابه به خصوص طرح گندم از حمایت و توجه کمتری برخوردار است. لیکن جهت شناخت آسیب های این طرح ذکر این نکات ضروری به نظر می رسد. در ضمن سعی نمودیم در کنار معرفی آسیب ها، با توجه به تجربه اجرای طرح در سال اخیر راه کارهایی را در حد تشخیص خودمان در جهت بهبود اجرای این طرح در سال های آینده، ارائه

دهیم

۱- عدم شفافیت مالی قرارداد:

یکی از نقاط ضعفی که در قرار داد به چشم می خورد عدم شفافیت در مسائل مالی و حقوقی بود زیرا دقیقاً مشخص نگردید حق الزحمه واقعی و کسورات به چه میزانی بوده است. علاوه بر آن ۱۰ درصد از مبلغ قرارداد را سهم در نظر گرفتند که به تدریج سالانه ۱۰ درصد از سهم دولت کاسته شده و به سهم کشاورز افزوده می شود در حالی که نه زارعین و نه شوراها محترم روستا هیچ گونه اطلاعی در مورد آن نداشتند و از آن مهم تر اینکه چه طور سهمی را برای کشاورز قائل می شویم که شاید هنوز هیچ گونه اعتمادی و اعتقادی به حضور کارشناس در مزرعه نداشته باشد. کما اینکه در طرح اجرا شده اخیر این مبلغ به هیچ عنوان دریافت نگردیده و معلوم نیست چه کسی باید پاسخگوی حق مسلم کارشناسان باشد. بنابراین پیشنهاد می گردد حداقل در سال های اولیه طرح و تا زمان رفع نواقص موجود و توجیه زارعین حقوق ناظرین از طریق مجری طرح به طور کامل پرداخت گردد.

۲- عدم تخصیص سهمیه نهاده ها:

تجربه نشان داده است که کشاورزان در حله نخست به فکر تامین نهاده های خود بوده و در صورت عدم تامین به موقع آن ها به دلیل اضطراری که در آنها به وجود می آید چندان رغبتی برای اجرای توصیه های

کارشناسان نشان نمی دهند و آن را در درجه بعدی اهمیت قرار می دهند. لذا بایستی سهمیه ای به کارشناسان از بابت نهاده ها تخصیص یابد تا ضمن رفع نیاز کشاورزان، زمینه ای برای کار ترویجی و تحقیقی فراهم گردد. علاوه بر این کنترل بهتری در میزان، زمان و نحوه مصرف آن ها صورت می گیرد. همچنین به دلیل کثرت زیاد این نهاده ها، از سوی کشاورزان، نوعی التزام در ارتباط مستمر بین کارشناس و کشاورز فراهم می آورد که این خود بهترین فرصت را برای کار آموزشی و ترویجی فراهم می آورد.

۳- تاخیر در پرداخت حق الزحمه کارشناسان:

متأسفانه با گذشت ۷ ماه از شروع طرح هیچ گونه حق الزحمه ای به کارشناسان پرداخت نگردید این درحالی است که حق الزحمه مقرر گردیده برای این کارشناسان در مقایسه با طرح گندم و کلزا بسیار کمتر می باشد در حالی به زعم همه صاحب نظران نظارت بر مزایع برنج از نظر فنی و مسئولیتی بسیار سخت تر و حساس تر می باشد. این مساله انگیزه و نشاط کاری را در بین کارشناسان کاهش می دهد چرا که خود این افراد نوعاً از مشکلات مالی رنج می برند و عدم دریافت حق الزحمه مشکلات فکری، اجتماعی و خانوادگی زیادی را بوجود آورد که تاثیر مستقیمی در کارایی آنها خواهد گذاشت. ذکر این نکته نیز لازم است که بایستی پرداختن حق الزحمه مهندسین ناظر به میزان تلاش و کارایی آنها بستگی داشته باشد.

۴- عدم بیمه کارشناسان:

با توجه به عملیاتی بودن طرح لازم است که اقدامات موثری در بیمه نمودن کارشناسان صورت گیرد حتی به نظر ما به دلیل نوع فعالیت این افراد بایستی بیمه تکمیلی برای آنها در نظر گرفت تا در صورت بروز حوادثی که بسیار محتمل است تمهیدات حمایتی کاملی صورت گیرد. کما اینکه حوادثی برای تعدادی از کارشناسان طرح در سطح کشور اتفاق افتاد و متأسفانه علی رغم از کار افتادگی و نقص عضوهای به وجود آمده، هیچ گونه خدمات پزشکی و حمایتی از ایشان صورت نگرفت. این افراد که تیروی جوانی و عمر خود را صرف این پروژه مهم می کنند، طوری نگردد که بعد از چند سال بدون بیمه و سنوات خدمت در جامعه رها گردند.

۵- وسایل ارتباطی:

با توجه به بعد مسافت و گستردگی سطح نظارتی وجود وسیله نقلیه و وسیله ارتباطی (تلفن همراه) در افزایش کارایی کارشناسان بسیار موثر است. کارشناسان ناظر به علت عدم کمک مالی نتوانسته اند وسیله نقلیه جهت مراجعه به مزارع حوزه عمل خود فراهم کنند و رفت و آمد با خودرو اجاره ای نیز به علت زیاد بودن هزینه ها و عدم تناسب با حق الزحمه دریافتی کارشناس همیشه ممکن نمی شود. این در حالی است که تمامی مراکز خدمات روستایی بدون استثنا از کمبود شدید وسیله نقلیه رنج می برند به طوری که جوابگوی نیاز خود آنها نمی باشد. لذا لازم است که تسهیلاتی نظیر وام بدون بهره برای این ناظرین در نظر گرفته شود تا از آن طریق نسبت به تهیه آن ها اقدام نمایند.

۶- نداشتن مکان ثابت:

متأسفانه برای محل استقرار کارشناسان پیش بینی صورت نگرفت که این مشکلات بسیار زیادی را هم برای کارشناسان و هم برای کشاورزان به وجود آورد لذا بایستی تمهیداتی اندیشیده شود تا از طریق شوراهای روستا و با در نظر گرفتن بودجه ای اختصاصی مقدمات استقرار کارشناسان در دفتری مناسب در بهترین منطقه روستا فراهم گردد.

۷- ارزشیابی:

در طول اجرای این طرح ارزیابی منظم و دقیقی بر کارکرد ناظرین و هم چنین اثر بخشی این طرح در صورت نگرفت، در حالی که بایستی جهت ارزیابی دقیق میزان اثر بخشی پروژه مهندسین ناظر برنج و تعیین عوامل موثر بر موفقیت آن و نیز عوامل تاثیر گذار بر پایداری شغلی مهندسین ناظر که منتهی به افزایش توان تولید و بهره وری مزارع می گردد، پروژه های مطالعاتی طراحی و اجرا گردد. همچنین بایستی افراد غیر فعال و غیرعلاقمند در ادامه طرح حذف گردند تا زمینه برای جذب افراد شایسته فراهم گردد. البته ذکر این نکته ضروری است که بایستی انتظار معجزه را از حضور کارشناسان داشت زیرا تجربه نشان داده که حداقل ۲ تا ۳ سال زمان لازم است تا خود کارشناسان به تجربه و تبحر کافی در این

امر دست یابند و هم بتوانند شناخت کافی نسبت به بهره برداران و شرایط فرهنگی و بافت اجتماعی آنها پیدا کنند.

۸- حوزه عمل کارشناس ناظر:

حوزه عمل هر کارشناس بایستی توسط واحد های نظارتی سازمان جهاد کشاورزی و به نحوی تعیین شود که اولاً امکان نظارت مستمر و دقیق توسط کارشناسان وجود داشته باشد و ثانیاً زمان و هزینه رفت و آمد و بازدید افراد از مزارع کاهش یابد. در مواردی مشاهده شده است که انتخاب مناطق تحت نظارت توسط کارشناسان انجام شده است و به علت عدم آشنایی کافی از منطقه و پراکندگی مزارع که گاهی صد ها متر از هم فاصله داشتند نظارت دقیق و مستمر امکان پذیر نشده است.

۹- اطلاع رسانی:

متأسفانه نه قبل از شروع طرح و نه حین انجام طرح کارشناسان ناظر، هیچ گونه اطلاع رسانی از سوی رسانه های گروهی به خصوص صدا و سیما انجام نپذیرفت لذا این طرح برای تمام کشاورزان و حتی سایر اقشار مردم ناشناخته بود ضرورت دارد از این پس با تهیه گزارشاتمی از کارشناسان ناظر در روستاها و دست آورد های حضورشان در مزارع، زمینه را برای جلب نظر افکار عمومی روستاهای دیگر فراهم گردد.

۱۰- مدت قرارداد:

برای انجام صحیح و بهتر نظارت لازم است که قرارداد ها یک ساله باشد تا در فصل غیر زراعت اصلی هم فاصله ای بین کارشناسان و کشاورزان ایجاد نگردد و هم زمینه برای انجام مواردی نظیر آزمایش خاک و مبارزه زراعی علیه علف های هرز و آفت صورت گیرد همچنین فرصت مناسبی است تا آموزش های لازم و ضروری به کشاورزان داده شود تا بتوان زمینه های کشت و نظارت بر محصول دوم را فراهم نمود.

۱۱- عدم حضور کارشناسان ناظر در مراکز خرید:

متأسفانه در خرید تضمینی محصولات کشاورزی و همچنین در اصلاح ساختار شالی کوپی ها از این کارشناسان استفاده نگردید. استفاده از کارشناسان ناظر در تعیین کیفیت محصول و درصد افت آن می تواند ضامن حفظ حقوق کشاورزان عزیز باشد.

۱۲- کلاس های آموزشی:

دوره های آموزشی که برای کارشناسان در نظر گرفته شده بود، کامل نبوده و جنبه های تئوری مورد توجه قرار گرفت در حالی که بایستی با هماهنگی با مراکز تحقیقاتی قطعه زمینی به این کارشناسان تحویل داده شود تا خود آن ها با حضور حداقل ۲ بار در هفته خود به کار کشت بر اساس آخرین متد که ترویج می کنند بپردازند تا از نزدیک شاهد چگونگی انجام آن بوده و نقاط قوت و ضعف آن را شناسایی نمایند.

کلام آخر:

بی شک اگر توسعه را برآیند پنج عنصر منابع طبیعی، سرمایه، علم و فن آوری، مهارت و مدیریت بدانیم بی شک مدیریت، روح این عوامل است. یعنی این منابع انسانی است که سایر عوامل را تامین، ساماندهی و کارآمد می نماید. و در واقع باید گفت موثرترین، کم هزینه ترین و سریع ترین و پایدارترین عامل در فرآیند توسعه بخش کشاورزی منابع انسانی آگاه و کارآمد است. که چنانچه بخش کشاورزی و همچنین سایر بخش ها همت خود را معطوف این مهم نمایند، در مدت زمان کوتاهی می توانیم به پیشرفت های بزرگی نایل شویم. به مهندسين ناظر در واحد های تولیدی نیز به خاطر تلاش و همت و فداکاری شان در طول اجرای این طرح بایستی تبریک گفت و انتظار است با تلاش مضاعف و اراده مدیریت علمی و فنی در این حرکت بسیار ارزشمند بتوانند به دانش آموختگان بخش کشاورزی هویتی شاخص تر بخشیده و فرهنگ کار علمی و تخصصی را گسترش دهند و این باور را در تولید کنندگان و کلیه دست اندرکاران بخش به وجود آورند که علم و دانش و فن آوری و مدیریت که همه پیشرفت های جهانی در پرتو آن ها به وجود آمده، می توانند از این طریق در بخش کشاورزی به مزارع، باغات و دامداری ها و جنگل ها، مراتع و شیلات انتقال یابد.

طرح نظارت بر مزارع به رغم نوپا بودن و نواقص زیاد، در همین مدت کم توانسته امیدواری های زیادی را ایجاد نماید. امیدی که باید با حمایت همه جانبه مسئولین و رفع نواقص آن به ناامیدی تبدیل نگردد.

انشاء الله

برخی منابع:

۱- جلالی، خداکرم، ۱۳۸۴. مهندسين ناظر پديده اي نو و کارآمد. فصلنامه نظام مهندسي کشاورزي و منابع طبيعي

شماره هفتم.

۲- نعمت زاده، ق. ع. ۱۳۸۲. فرآیند جهانی شدن و تاثیر آن بر امنیت غذایی جهان. مقاله سمینار سازمان تجارت

جهانی و کشاورزی پایدار- دانشگاه آزاد اسلامی قائم شهر.

۳- ملکوتی، م. ج. و م. کاووسی، ۱۳۸۳. تغذیه متعادل در برنج. انتشارات سنا. ۶۱۱ صفحه.

۴- رادفر، ح. ۱۳۸۳. ارزیابی تنش سرما روی مرحله جوانه زنی و گیاهچه ای برنج تحت شرایط کنترل شده در

منطقه مازندران. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد ورامین. ۱۸۲ صفحه.

۵- زاهدی مازندرانی، م. ۱۳۷۵- گرسنگی و سوء تغذیه در جهان، ماهنامه زیتون، شماره ۱۳۰. ۸-۱۱